

Наталія Федорівна Портницька,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри соціальної та практичної психології,

Ірина Олегівна Долінчук,

студентка 6 курсу соціально-психологічного факультету,

Житомирський державний університет імені Івана Франка,

вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, Україна

СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ ЯК ЧИННИК ПОБУДОВИ ПОДРУЖНІХ СТОСУНКІВ: АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ

У статті представлено аналіз уявлень молоді про способи вирішення сімейних конфліктів. Описано загальні тенденції та специфічні способи переробки і вирішення конфліктів молоддю із різним досвідом подружніх стосунків. Виявлено, що деструктивність стосунків зумовлюється відсутністю навичок обговорення змісту конфлікту та надання ситуативної підтримки. Пропонується емпірична модель вивчення внутріособистісних ресурсів переробки та розв'язання конфліктів у подружніх стосунках.

Ключові слова: подружні стосунки, незареєстрований шлюб, сімейні конфлікти, переробка конфлікту, способи вирішення конфлікту.

Трансформація соціальних норм, цінностей, традицій і поглядів, що відбувається у сучасному суспільстві, зумовлює зміщення акцентів в системі шлюбно-сімейних відносин. Сімейні стосунки, залишаючись пріоритетом в ієрархії особистісних цінностей, водночас суттєво змінюються. Інститут незареєстрованого шлюбу, полегшення процедури розлучення сприяють зростанню відчуття особистісного свободи, а відповідно зменшенню почуття відповідальності за збереження стосунків перед партнером та дітьми. Значна кількість пар відмовляється від продовження стосунків через неспроможність вирішення конфліктів, де основною причиною є розузгодженість Я-концепцій партнерів, відсутність способів налагодження конструктивної взаємодії. Очевидно, причини деструктивності стосунків слід шукати у площині внутріособистісних ресурсів переробки конфліктів.

Аналіз сучасних досліджень дозволяє описати особливості побудови подружніх і сімейних стосунків та типові стратегії поведінки особистості у конфліктних ситуаціях. Так, актуальним є вивчення специфіки стосунків у незареєстрованому шлюбі (Л.П. Богданова, О.С. Щукіна) на основі класичних уявлень про інститут сім'ї та сучасну модель сім'ї (В.М. Дружинін, Л.Б. Шнейдер) [2; 5; 12]. Значна увага приділяється вивченню проблеми образу шлюбного партнера (Н.Л. Москвічева) та узгодженості Я-концепцій подружніх партнерів як чинника побудови конструктивних стосунків (Т.В. Андреева) [1; 8].

Загальновідомою є теза про високий рівень конфліктності у молодих сім'ях, що зумовлено процесами адаптації до спільного побуту та виконання інших функцій. Сучасні пошуки спрямовані на визначення чинників та ознак гармонійних сімейних стосунків (Е.Г. Едейміллер, В.В. Юстицький), причини та динаміку сімейних криз (С.Г. Шуман, В.П. Шуман) [13; 14]. Дослідження, що проводяться на

межі психології сім'ї та конфліктології, свідчать про загальне негативне забарвлення сприймання сімейних конфліктів, що обумовлюється дією низки стереотипів (Н.В. Грішина, В.Г. Захарченко) [6]. Причини сімейних конфліктів пояснюються через взаємодію низки складових: фізіологічна сумісність (в т.ч. психосексуальна), соціоекономічна ситуація, індивідуальні особливості партнерів (особливості Я-концепції, особистісного росту, структури потребово-мотиваційної сфери), структура міжособової взаємодії (розузгодженість ролевих позицій, деструктивність дитячо-батьківської взаємодії, сімейні кризи) (Г.С. Кочарян, В.А. Сисенко) [7; 11]. Результати наших досліджень про точки «ризик» взаємостосунків у незареєстрованих шлюбах свідчать про розузгодженість образу Я та образу партнера як системоутворюючих у побудові подружніх, а згодом і сімейних стосунків [10].

Вивчаючи рольові конфлікти, П.П. Горностай наголошує на перерозподілі традиційних чоловічих і жіночих ролей, що пов'язано із змінами, які відбуваються в суспільстві [3]. У контексті діагностичних досліджень традиційним є аналіз стратегій поведінки партнерів у конфліктів, за К. Томасом і Р. Кілліменом (співробітництво, конфронтація, компроміс, уникнення, пристосування). Увага звертається на особливості поведінки партнерів, зокрема, на гендерні відмінності вибору основних стратегій та можливості їх поєднання у сімейній взаємодії (Т.О. Гісем) [4].

У контексті психотерапевтичної роботи пропонуються підходи до розв'язання конфліктних ситуацій (моделі «дисбалансу об'єктивних обставин» Д. Деліс, «сімейної ради» Т.В. Гордон). Низка робіт присвячена вивченню стратегій виходу із сімейних суперечностей [6; 7; 13; 14].

Таким чином, переважно йдеться про міжособистісні аспекти природи та динаміки сімейних конфліктів. При цьому менше уваги звертається на внутріосо-

бистісні способи і ресурси переживання та переробки конфлікту. Виникає потреба детального дослідження сучасних тенденцій вибору способів вирішення конфліктів молодими людьми, що планують будувати сімейні стосунки. Такі дослідження стануть основою консультативної роботи психолога з молодими парами, що опиняються у конфліктних ситуаціях.

Метою статті є систематизація способів переробки конфліктів молодими людьми з різним досвідом подружніх стосунків. Порівняльний аналіз причин виникнення і способів вирішення конфліктів дозволить описати особливості залучення внутрішніх ресурсів для вирішення конфліктів на різних етапах адаптації до подружнього життя.

Нами здійснено спробу дослідження спектру способів вирішення подружніх конфліктів молодими людьми та створення емпіричної моделі застосування елементів позитивної психотерапії у профілактичній і консультативній роботі з проблем оволодіння прийомами вирішення сімейних конфліктів.

У дослідженні взяли участь молоді люди, що мають різний досвід подружніх стосунків: офіційний шлюб, незареєстрований шлюб, романтичні стосунки, відсутність стосунків. Досліджувані у вільній формі мали представити якомога більше причин виникнення та способів вирішення конфліктів (на основі знань або власного досвіду сімейних стосунків).

Результати пілотажних досліджень дозволили описати найпоширеніші актуальні причини виникнення конфліктів у парах з різним типом стосунків.

- Юнаки, що на момент дослідження позиціонують себе як самотніх, демонструють узагальнені стереотиповані уявлення про причини сімейних конфліктів (стрес, вік, рольові невідповідності, матеріальні проблеми, відмінності у поглядах і цінностях, незадоволеність базових потреб).

- Для юнаків, що мають романтичні стосунки, причинами сімейних конфліктів є нерівноцінний розподіл ролей, дисгармонії у сексуальній сфері, та стереотипи сприймання партнера («чоловіки ліниві», «жінки балакучі і сварливі» тощо). Важливо, що юнки декларують значно ширший спектр причин конфліктів, ніж юнаки, однак, всі вони мають стереотипний характер. Специфічними для цієї групи досліджуваних виявилися проблеми, пов'язані із бар'єрами спілкування, професійною діяльністю, шкідливими звичками, стилем виховання дітей, а також із порушенням меж особистісної свободи.

- Досліджувані, що перебувають у незареєстрованому шлюбі схильні до продукування стереотипних відповідей, демонструючи схильність до уникнення відповідальності за стосунки та конфліктні ситуації. Суперечки, на їх думку, зумовлені впливом сторонніх чинників, осіб (гороскоп, вплив батьків) або прорахунками партнера.

- Молоді люди, що мають узаконені подружні стосунки, сприймають причини конфліктів через призму побутової взаємодії, в більшості покладаючи від-

повідальність за створення та розгортання конфліктної ситуації на партнера, що, очевидно, свідчить про невисокий рівень культури міжособистісної взаємодії. Характерним є врахування не лише подружніх, але й сімейних стосунків як чинників конфліктних ситуацій (неконструктивна дитячо-батьківська взаємодія, розподіл влади, особистісні риси партнера). Досліджувані цієї групи представляють найширший спектр причин виникнення сімейних конфліктів (в середньому 10-11 причин при середніх показниках для інших груп 2-3- для людей, що не мають стосунків, 5-6 для людей, що мають романтичні стосунки та перебувають у незареєстрованому шлюбі).

Варто відзначити, що позавіковий та позастатусний характер отримали причини виникнення конфліктів, зумовлені культурними та соціоекономічними процесами: матеріальні проблеми, рольова розузгодженість, низький рівень комунікативної культури.

Відкритим залишається питання про способи вирішення конфліктів парами, що мають різний досвід подружніх стосунків. Продуктивним у цьому аспекті видається застосування моделі переробки та вирішення конфлікту, запропонованої засновником Позитивної психотерапії Н. Пезешкіаном [9]. За твердженням автора, ефективне розв'язання будь-якої проблеми забезпечується послідовним проживанням та проходженням 5-ти стадій: спостереження, інвентаризація, ситуативне підбадьорення, вербалізація, розширення цілей. Одним із завдань психотерапії є оволодіння клієнтами знаннями та вміннями усвідомлювати та застосовувати прийоми самопомогі за 5-кроковою моделлю.

Для побудови ефективної моделі психологічної допомоги сім'ї у конфліктних ситуаціях важливою є інформація про рівень обізнаності та «улюблені» способи вирішення конфліктів сім'ями із різним досвідом сімейних стосунків. Для побудови емпіричної моделі способів переробки сімейних конфліктів сучасною молоддю здійснено частотний аналіз відповідей у їх відповідності основним крокам вирішення конфлікту, за Н.Пезешкіаном [9].

Аналіз результатів дозволяє описати типові способи вирішення конфліктів молодими людьми. Виявлено, що найбільшу представленість у досвіді досліджуваних мають прийоми, що відображають крайні кроки вирішення конфлікту (спостереження та цілей), тобто молоді люди декларують готовність вислуховувати, виявляти довіру, з одного боку, та виходити за межі локального конфлікту, будувати майбутнє через співробітництво, компроміс або розлучення, з іншого. Менша представленість проміжних кроків або їх відсутність свідчить про відсутність навичок та внутрішніх ресурсів власне розв'язання конфлікту через особистісне зростання, оволодіння новим досвідом та готовність брати на себе відповідальність за майбутнє стосунків. Додатковим аргументом на користь такої висновку може слугувати той факт, що 40% від усіх відповідей досліджуваних відображають не способи

вирішення конфлікту, а, радше, способи зниження емоційної напруги між партнерами (через ігнорування проблеми («зробити вигляд, що нічого не сталося»), дорогі подарунки, секс, поступки, виправдовування поведінки партнера та прощення). Цікаво, що найвищі показники таких відповідей зустрічаються у групах досліджуваних, що не мають зареєстрованих стосунків, де не відбувся розподіл відповідальності за сім'ю. Очевидно, такі способи вирішення конфліктів відображають незрілість стосунків.

Відсутність навичок обговорення змісту конфлікту, очевидно зумовлене недостатньою психологічною

культурою досліджуваних, схильністю замовчувати конфлікт або недостатністю навичок розлогого аргументованого усного мовлення. Це може бути зумовлене домінуванням у побуті скорочених вербальних конструкцій (на рівні смс-повідомлень, висловлювань у соцмережах). Ймовірно, ці результати є відображенням установки на замовчування конфлікту («щоб не стало гірше»).

Систематизація результатів дослідження дозволила представити типові способи та ресурси переробки конфліктів у партнерських стосунках особами із різним досвідом подружніх стосунків (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Способи переробки конфліктів у партнерських стосунках особами із різним досвідом подружнього життя

Кроки	Психологічний зміст	Офіційний шлюб	Незареєстрований шлюб	Романтичні стосунки	Відсутність стосунків
5. Розширення цілей	Здатність виходити за межі проблеми, говорити про майбутнє, смисли конфлікту та його вирішення	Співробітництво (стороння допомога) – компроміс – розлучення			
		робити все разом, спільний догляд за дітьми, змінити своє життя	стороння допомога (звернення психолога)	не звертати уваги на думки інших, відгородити сім'ю, плани на майбутнє	зміна системи цінностей, проводити час з дітьми, займатися розвитком
4. Вербалізація	Здатність широко обговорювати конфлікт, брати\передавати відповідальність за вирішення проблем	Домовитися – обговорити – вибачитись (пробачити)			
			розмовляти один з одним, роз'яснення ситуації	слідкувати за власними висловлюваннями спільне прийняття рішень	взаємодія між собою, відвертість
3. Ситуативне підбадьорення	Здатність підтримувати, підбадьорювати	Поважати один одного			
		Підтримувати			
2. Інвентаризація	Здатність ставити питання, визначати зміст та динаміку проблеми	Проговорити – поглянути на ситуацію з іншого боку			
				згадати позитивні моменти, зрозуміти суть конфлікту	відмова від ідеального образу
1. Спостереження, бачення цінностей	Здатність слухати, проявляти емпатію, розуміти іншу точку зору	Зрозуміти – вислуховувати -спілкуватися не кричати			
		не кричати, любити, ласкавість, спілкування	довіра, приймати один одного, ставитись із розумінням	довіра, слухати, не осуджувати, приймати один одного, приділяти увагу	Пізнати партнера Бесіда Вміння слухати

Способи вирішення конфліктних ситуацій у досліджуваних всіх груп слабо структуровані і відображають лише окремі кроки переробки конфлікту (початкові і кінцеві), що, очевидно, зумовлюється різними чинниками, в тому числі й досвідом виховання у батьківській родині. При загальній орієнтації на обговорення та спільне вирішення конфлікту більшість досліджуваних залишається на позиції декларування намірів, що, ймовірно, зумовлено відсутністю відповідного досвіду вирішення конфлікту.

Аналіз результатів дослідження дозволяє окреслити окремі тенденції у формуванні способів і стратегій вирішення конфліктів сучасною молоддю та відповідних завдань та напрямків профілактичної та консультативної роботи.

Конфлікт сприймається досліджуваними всіх груп як деструктивне явище з усіма негативними його проявами. Відмінності виявляються у ступені конкретизації

та широті спектру можливих причин конфліктів відповідно до тривалості досвіду подружніх стосунків.

Досвід подружніх стосунків зумовлює згорання у свідомості молодих людей процесу вирішення конфлікту до крайніх точок «початкові кроки вислуховування і прийняття – кінцеве планування майбутнього і реалізація змін». Випадання проміжних кроків дослідження проблеми, ситуативного підбадьорення та прийняття відповідального збіднює можливості ефективного вирішення конфлікту.

Ефективним у консультативній роботі видається застосування 5-крокової моделі Н.Пезешкіана для формування у молодих людей здатності до ефективної переробки конфлікту із наступним формуванням умінь їх вирішення у реальних життєвих ситуаціях, зокрема оволодіння навичками надання підтримки партнеру, переоцінки подій та прийняття відповідальності за власні дії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Т. В. Семейная психология: Учеб. пособие / Т. В. Андреева. – СПб.: Речь, 2004. – 244 с.
2. Богданова Л. П. Цивільний шлюб у сучасній демографічній ситуації / Л. П. Богданова, О. С. Щукіна // Соціологічні дослідження. – №7. – 2003. – С. 18-33.
3. Горностай П. П. Личность и роль. Ролевой подход в социальной психологии личности / П. П. Гор-ностай. – Киев: Интерпресс ЛТД, 2007. – 312 с.
4. Попович (Гісем) Т. О. Гендерни й аспект вибору молодими людьми стратегій вирішення сімейних конфліктів [Електронний ресурс] / Т. О. Гісем. – Режим доступу: <http://www.newlearning.org.ua/sites/default/files/praci/>
5. Дружинин В.Н. Психология семьи: 3-е изд / В.Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 2006. – 176 с.
6. Захарченко В.Г. Подружні конфлікти та стратегії їх розв'язання в молодих сім'ях / В.Г. Захарченко // Український соціум. – 2004. – № 3. – С. 48-55.
7. Кочарян, Г. С. Психотерапія сексуальних расстройств и супружеских конфликтов / Г. С. Кочарян, А. С. Кочарян. – М. : Медицина, 1994. – 224 с.
8. Москвичева Н. Л. Образ семьи и его динамика до геронтогенеза / Н. Л. Москвичева // Ананьевские чтения-2003: материалы научно-практ. конф. 28-30 окт. 2003 г. – СПб.: СПбГУ, 2003. – 215с.
9. Пезешкиан Н. Семейная позитивная психотерапия: семья как терапевт / Н. Пезешкиан / Пер. с англ., нем. – М.: Изд-во Март, 1996. – 336 с.
10. Портницька Н. Ф. Образ майбутнього подружнього партнера у свідомості юнок з різним досвідом дошлюбних стосунків / Н. Ф. Портницька, І. О. Долінчук // Молодий вчений. – 2015. – №1(16). – С. 169-172.
11. Сысенко В. А. Супружеские конфликты / В. А. Сысенко. – М.: Просвещение, 1989. – 132 с.
12. Шнейдер Л. Б. Семейная психология : Учебное пособие для вузов. 2-е изд. / Л. Б. Шнейдер. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 768 с.
13. Шуман С. Г. Конфликты в молодой семье: причины, пути устранения / С. Г. Шуман, В. П. Шуман. – Мн.: Университетское, 1989. – 80 с.
14. Эдеймиллер Е. Г. Психология и психотерапия семьи / Е. Г. Эдеймиллер, В. Юстицкий. – СПб.: Питер, 2000. – 510 с.
1. Andreeva, T. V. (2004). *Semeynaya psikhologiya: ucheb. posobie [Family Psychology: textbook]*. Saint Petersburg: Rech [in Russian].
2. Bogdanova, L. P., Schuklina, O. S. (2003). *Tsivilniy shlyub u suchasniy demografichniy situatsiyi*. [Civil marriage in modern demographic situation]. *Sotsiologichni doslidzhennia – Sociological studies*, 7, 18-33 [in Ukrainian].
3. Gornostay, P. P. (2007). *Lichnost i rol. Rolevoy podhod v sotsialnoy psikhologii lichnosti [The personality and role. Role-based approach in social psychology of personality]*. Kiev: Interpress LTD [in Russian].
4. Popovich (Gisem), T. O. (2006). *Henderniy aspekt vyboru molodymy liudmy stratehii vyrishennia simeinykh konfliktiv [The gender aspect of choice of strategies for resolving family conflicts by young people]*. Retrieved from: http://www.newlearning.org.ua/sites/default/files/praci/2012_8/st9.pdf [in Ukrainian].
5. Druzhinin, V. N. (2006). *Psikhologiya semi [Family Psychology]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
6. Zakharchenko, V. H. (2004). *Podruzni konflikti ta stratehii yikh rozv'iazannia v molodykh simiakh [Marital conflict and strategies to solve them young families]*. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian society*, 3, 48-55 [in Ukrainian].
7. Kocharyan, G. S. (1994). *Psihoterapiya seksualnykh rasstroystv i supruzheskikh konfliktov [Psychotherapy of sexual dysfunction and marital conflicts]*. Moscow: Meditsina [in Russian].
8. Moskvicheva, N. L. (2003). *Obraz semii i yego dinamika do gerontogeneza [The image of the family and its dynamics to gerontogenesis]*. *Ananevskii chteniia: materialy nauchno-prakt. konf. – Proceedings of the scientific and practical conference*. Saint Petersburg: SPbGU [in Russian].
9. Pezeshkian, N. (1996). *Semeynaya pozitivnaya psikhoterapiya: semya kak terapevt [Family positive psychotherapy: family as a therapist]*. Moscow: Izd-vo Mart [in Russian].
10. Portnytska, N. F., Dolinchuk, I. O. (2015). *Obraz maibutnoho podruznoho partnera u svidomosti yunok z riznym dosvidom doshliubnykh stosunkiv [The image of the future spouses in the minds of young women according to different experience of premarital relations]*. *Molodyi vchenyi – Youg scholar*, 1(16), 169-172 [in Ukrainian].
11. Syisenko, V. A. (1989). *Supruzheskie konflikti [Spousal conflicts]*. Moscow: Prosveschenie [in Russian].
12. Shneyder, L. B. (2006). *Semeynaya psikhologiya: uchebnoe posobiie dlia vuzov. [Family Psychology: Textbook for universities]*. 2nd ed. Moscow: Akademicheskii Proekt; Ekaterinburg: Delovaia kniga. [in Russian].
13. Shuman, S. G., Shuman, V. P. (1989). *Konflikti v molodoy semie: prichiny, puti ustraneniia [Conflicts in a young family: causes, ways of solving]*. Minsk: Universitetskoe [in Russian].
14. Edeymiller, E. G., Yustitskiy, V. (2000). *Psikhologiya i psikhoterapiya semi [Psychology and Psychotherapy of the family]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].

Наталья Федоровна Портницкая,
кандидат психологических наук,
доцент кафедры социальной и практической психологии,
Ирина Олеговна Долинчук,
студентка 6 курса социально-психологического факультета,
Житомирский государственный университет имени Ивана Франко,
ул. Большая Бердичевская, 40, г. Житомир, Украина

СПОСОБЫ РЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ КАК ФАКТОР ПОСТРОЕНИЯ СУПРУЖЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ: АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ

В статье предлагается анализ представлений молодежи о способах решения семейных конфликтов. Описаны общие тенденции и специфические способы переработки и решения конфликтов молодыми людьми с разным опытом супружеских отношений. Выявлено, что деструктивность отношений обусловлена отсутствием навыков обсуждения содержания конфликта и оказания ситуативной поддержки. Предлагается эмпирическая модель изучения внутриличностных ресурсов переработки и решения конфликтов у супружеских отношениях. Анализ результатов позволяет описать типичные способы решения конфликтов молодыми людьми. Выявлено, что наибольшую представленность в опыте исследуемых имеют приемы, отражающие крайние шаги решения конфликта, то есть молодые люди декларируют готовность выслушивать, проявлять доверие, с одной стороны, и выходить за пределы локального конфликта, строить будущее через сотрудничество, компромисс или развод, с другой. Меньшая представленность промежуточных шагов или их отсутствие свидетельствует об отсутствии навыков и внутренних ресурсов решения конфликта через личностный рост, овладения новым опытом и готовности брать на себя ответственность за будущее отношений. Дополнительным аргументом в пользу такого вывода может служить тот факт, что 40% всех ответов исследуемых отражают не способы решения конфликта, а, скорее, способы снижения эмоционального напряжения между партнерами. Интересно, что самые высокие показатели таких ответов встречаются в группах испытуемых, не имеющих зарегистрированных отношений, где произошло разделение ответственности за семью. Очевидно, такие способы решения конфликтов отражают незрелость отношений. Отсутствие навыков обсуждения содержания конфликта, очевидно, обусловлено недостаточной психологической культурой испытуемых, склонностью замалчивать конфликт или недостаточностью навыков пространного аргументирования устной речи. Способы разрешения конфликтных ситуаций слабо структурированы и отображают только отдельные шаги переработки конфликта (начальные и конечные), что, очевидно, обусловлено различными факторами, в том числе и опытом воспитания в родительской семье. Конфликт воспринимается исследуемыми всех групп как деструктивное явление со всеми негативными его проявлениями. Эффективным в консультативной работе представляется применение 5-шаговой модели Н. Пезешкиана для формирования у молодых людей способности к эффективной переработки конфликта с последующим формированием умений их решения в реальных жизненных ситуациях, в частности овладение навыками оказания поддержки партнеру, переоценки событий и принятия ответственности за свои действия.

Ключевые слова: супружеские отношения, незарегистрированный брак, переработка конфликтов, способы решения конфликта.

Nataliia Portnytska,
PhD (Candidate of Psychological Sciences), associate professor,
Department of Social and Applied Psychology,
Irina Dolinchuk,
student, Department of Social Psychology,
Zhytomyr State University named after Ivan Franko,
40, Velyka Berdychivska Str., Zhytomyr, Ukraine

METHODS OF RESOLVING CONFLICTS AS A FACTOR OF BUILDING MARITAL RELATIONSHIP: CURRENT TENDENCIES

Transformation of social norms, values, traditions and views is happening in the modern society. It causes the changes in the system of marriage and family relations. Common-law marriage is getting more popular; it gives more personal freedom and decreases the requirements for taking responsibility for the relationship. On the other hand, conflicts in relationship are conditioned by the inconsistency of partner's self-conception. Another problem is the lack of ways for constructive interaction. The analysis of young people's ideas about resolving family conflicts is presented in the article. The study involved young people who had different experience of marital relations: official marriage, common-law marriage, romantic affairs, loneliness. The respondents were asked to list as many reasons for conflicts and ways of their resolution as possible. The research results make it possible to describe the most common reasons for conflicts: lonely respondents list age, stress, financial difficulties, etc.; young people having romantic affairs mention dis-

harmony in sexual relations and gender stereotypes, bad habits, breaking private space, etc.; people having common-law marriage note the influence of secondary factors (such as horoscope, parents); officially married young people perceive the reasons of conflicts through the daily routine problems. They list the greatest number of reasons, which demonstrates their low level of interpersonal interaction culture. Unfortunately, almost nobody of the surveyed is able to resolve the conflicts. In psychological counselling, the 5-step model of N. Pezeshkian for the formation of young people's efficient conflict resolution with the formation of skills of their resolution in everyday life, is considered to be efficient. It involves the development of skills of supporting a partner, reconsiderations of events and taking responsibility for one's own deeds.

Keywords: marital relations, common-law marriage, family conflicts, conflict processing, ways of conflict resolution.

Подано до редакції 15.04.2016

УДК: 159.923.2

Вікторія Генріхівна Сенкевич,

практичний психолог,

Житомирський обласний центр профілактики та боротьби із СНІДом,
вул. Щорса, 28, м. Житомир, Україна

ВІКОВІ ВІДМІННОСТІ У ПСИХОЛОГІЧНОМУ РЕАГУВАННІ НА НЕБЕЗПЕКУ ЩОДО УРАЖЕННЯ ВІЛ

У статті представлено емпіричне порівняння вікових відмінностей у реагуванні на небезпеку щодо ураження ВІЛ. Психологічне реагування розглядається у поєднанні процесів емпатування та контролю над ризиком інфікування ВІЛ. Контроль над ризиком інфікування суб'єкта визначають показники його емоційної зрілості; переважаючі копінг стратегії та копінг-механізми; стурбованість особистою безпекою; рівень знань із питань ВІЛ/СНІД; оцінка ризику власного ураження та ураження для Іншого; суб'єктивний контроль над ситуацією інфікування; коефіцієнт статевого ризику ВІЛ; досвід небезпечної поведінки. Отримано підтвердження вікової диференціації емпатійних ставлень: доросла вікова група проявляє вищі рівні емпатійних ставлень як до загалу, так і до людей, які живуть з ВІЛ. У всіх вікових групах копінг-механізми знаходяться в адаптаційному межовому стані. У групі раннього юнацького віку напруженість копінг-стратегій «позитивна переоцінка» і «втеча – уникнення» є вищою, як і стурбованість особистою безпекою; більше експериментів з вживанням наркотичних речовин. Дорослій віковій групі властиві вищі показники емоційної зрілості, а також краща поінформованість з питань ВІЛ/СНІД. З віком зростає «досвід небезпечної поведінки», зокрема, коефіцієнт статевого ризику інфікування ВІЛ; кількість випадкових незахищених статевих стосунків та платних сексуальних послуг; досвід важкого алкогольного сп'яніння.

Ключові слова: психологічне реагування, емоційне реагування, емпатійність, компоненти реагування на небезпеку, юнацький вік.

Останнє десятиріччя в Україні намітилися певні тенденції до покращення епідеміологічної ситуації серед підлітків та молоді щодо ураження ВІЛ. Але разом з тим, за свідченням різних психологічних досліджень з проблем ВІЛ/СНІД, рівень застосування ризикованих практик у юнацькому віці є вищим, ніж серед дорослих людей. Більше половини випадків інфікування ВІЛ у віці 15-24 роки відбулося через незахищені статеві стосунки [1].

Серед пріоритетних та нагальних кроків у подоланні епідемії ВІЛ-інфекції залишається необхідність безперервної якісної профілактичної роботи з молоддю на засадах інтегрованості у навчально-виховний процес, відповідності до статевоспецифічних і вікових потреб, з розумінням сучасних тенденцій та особ-

ливостей молодіжної субкультури, різних етапів психосексуального розвитку. Більшість профілактичних програм спрямовані на конкретні форми ризикованої поведінки (споживання ін'єкційних наркотиків, комерційні сексуальні послуги, гомосексуальні стосунки між чоловіками). Але перша зустріч з небезпекою у молодій людини може відбуватися у ситуації, яка на перший суб'єктивний погляд не розцінюється як «ризикована». Реагування на небезпеку є результатом минулого досвіду; знань; ставлень до інших, самого себе і до ситуації небезпеки. Реагувати – це запускати складний процес емоційних переживань, розмірковувань, зважувань власних кроків і дій з прийняттям рішення про поведінку. Прямий вплив на таке рішення можуть мати: ступінь довіри іншій людині; емпат-